

Nietzsche'nin Adalet Anlayışı *

Yalçın Çetin¹

Öz

Bu makalenin amacı, adalet kavramını, Wilhelm Friedrich Nietzsche özelinde incelemektir. Bu kapsamda adaletin ne olup-olmadığı kısaca açıklandıktan sonra; Nietzsche'nin adalet-adaletsizlik, hak, eşitlik, ceza gibi kavramlara nasıl baktığı ifade edilmiştir. Adaletin gerçekleşmesinde dürüst olmanın zemini tartışılmış ve haksızlık yapana verilecek olan cezanın suçluyu rehabilite etmesi gerektiği düşüncesi incelenmiştir. Çalışmamızın sonunda Nietzsche'nin adalet erdemine önemli bir yer verdiğini ve bunu zorunlu eşitsizlik temelinde açıkladığını görmekteyiz. Nietzsche için adalet mutlak anlamda gerçekleşmesi zor olan en önemli erdemlerden biridir.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Adalet, Eşitlik, Hak, Dürüstlük.

Nietzsche's Understanding of Justice

Abstract

This study is aimed to examine the concept of Justice in the particular of Wilhelm Friedrich Nietzsche. In this concept after it is explained briefly that what a justice is or not, it is expressed that how Nietzsche looks the term justice-injustice, rights, equality, punishment etc. It is argued that the root of being thrustful on occurring of justice and it is examined that the idea of the punishment which given to who is unfair, must rehabilite him/her. At the end of our study, we see that Nietzsche gives an important part and explains it on the basis at contemporary inequality. The justice for Nietzsche is the one of the most important moralities which is hard to accured in utter meaning.

KeyWords: Nietzsche, Justice, Equality, Right, Honesty.

* Bu Makale yazarın "Nietzsche'de Hak ve Adalet" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

¹ Dr., MEB/Kestel Halk Eğitim Merkezi, yalcincetin78@hotmail.com

Giriş

Adalet erdemi insanoğlunun ilk günlerinden bu yana hak edene hak ettiğinin verilmesi, doğruluk, eşitlik gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Adalet, felsefe tarihinde birçok filozof tarafından da üzerinde durulan bir değer alanıdır. Adalet bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin ve erdemlerin cisimleşmiş, hayata geçirilmiş olması, herkesin hak ettiği ödül ve ceza ile karşılaşması durumudur (Cevizci 1997: 11). Aynı zamanda adalet, hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, herkese kendine uygun düşeni ve hakkı olanı verme gibi ifadelerle açıklanmıştır (TDK Türkçe Sözlük 1998: 21).

Yukarıdaki açıklama ve tanımlar kapsamında bakıldığında bile adalet kavramı hak, eşitlik, doğruluk ekseninde kalınarak açıklanamayacak kadar geniş anlamlara gelebilmektedir. Makale özelimizde Nietzsche'nin adalet kavramını ele alacağımızdan giriş kısmında, adaleti kısaca tartışarak bir temel arama niyetini taşımaktayız. Bu bakımdan bazı soruları sormamız gerekmektedir: Herkesin hak ettiği değeri görmesi adalet ise, acaba bu değer neye göre değerlendirilecektir? Mutlak anlamda adalet ütöpik midir? Mutlak anlamda eşitlik ne kadar olasıdır? Bir değer biçmede eşitlik mutlak adaleti sağlar mı?

Adalet kavramı, diğer bütün erdemleri içinde barındıran ve gerçekleştiğinde, büyük ölçüde başka değer alanlarının da yaşama geçmesini sağlayan bir yapıya sahiptir. Addison'un sözleri ile ifade edersek, " Hiçbir erdem, adalet kadar büyük ve kutsal değildir." İnsanoğlunun uğruna nice savaşlar, anlaşmalar yaptığı barış, eşitlik, özgürlük gibi ideal kavramlar aslında adaletin türevidirler. Adalet bu kavramlara gerekli olan sosyal zemini hazırlar (<http://www.aydinyaka.com/index.php/tum-makaleler/29-toplum-ve-adalet.html>).

Adalet kavramı, çoğu zaman birine hak ettiği bir değer verilmesi olarak sözlüklerde kullanılmıştır. Adalet, bazen hakla, eşitlikle, doğrulukla karşılanırken; bazen de tam tersi haksızlık, adaletsizlik, eşitsizlik gibi aksi yönde kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Zaten başlangıçta Antik Yunan'da da adalet

kavramı, adaletsizliğin ne olduğu verilerek ifade edilmeye çalışılmıştır.

Adalet nihayetinde hukuksal bir kavram, değerdir. Fakat adalet, yalnızca hukukun sonucunda tecelli etmez-etmeye-bilir. Kimin ne derece haklı olduğu, bu hakkın kim tarafından tayin edildiği ve bu hakların neler olduğunu gösteren yazılı-yazısız ifadelerin kapsamı, değerlendirmesi sonucunda bir karar verilse bile, bu karar göreceli, Nietzscheci anlamda perspektifsel olarak yorumlanabilmektedir. Bir değer olarak gerçekten neyin, kime göre adil olup-olmadığı kişilere, durumlara, karar verenlere ve vicdana göre değişebilmektedir. Bunlara ilaveten adaleti değer olarak tespit edecek olan unsur da önemlidir. Bu unsur akıl temelli mi, duyguvicdan temelli mi olacaktır. İşte tüm bunlar doğrultusunda Nietzsche adaleti hem hak, eşitlik, dürüstlük hem de zorunlu adaletsizlik, eşitsizlik temelinde tartışmıştır. İnsanın özellikle duygu bağlamında güçlü olduğuna olması gerektiğine inanan Nietzsche, çalışmadan, direnmeden kişinin boş bir gurur, hınç, merhamet duygularıyla hak etmediği şeyleri istemesini, sürü ahlakının sonucu olarak görmekte ve bunu değiştirmenin yolunun, insanın sahip olduğu tüm değer alanlarını sorgulayarak arındırıp, kendine yeni bir değer felsefesi yaratmaktan geçtiğini vurgulamaktadır. Bu bakımdan Nietzsche'nin adalet kavramını nasıl baktığı çalışmamız için önem arz etmektedir.

Nietzsche ve Adalet

Nietzsche bağlamında adalet konusunu değerlendirirken bazı soruları sorabiliriz: Nietzsche de adalet kavramının yeri ve değeri var mıdır? Onun eserlerinde adalet nasıl bir bağlamda kurgulanmıştır? Ya da adalet onda istenen bir şey midir? Aforizmatik bir dil kullanan Nietzsche sık sık karşıt kavram çiftleriyle görüşlerini ifade etmiştir. Nietzscheci anlamda adalet düşüncesi, esasında modern dağıtıcı adalet anlayışına uymaktadır denilebilir. Bunun kapsamına bakıldığında en genel anlamda Nietzsche'nin tüm değerleri değersizleştiren, iyi ve kötü kavramlarını sorgulayan ana tavrı, antik anlamdaki mezihyete ve sosyal statüye

hakkının verilmesi sonucunda oluşan ilkel dağıtıcı adalet fikrine de köklü bir eleştiridir. Bu şu anlama da gelmektedir: Adalet kavramının içeriminde bulunan değerlerin sorgulanması, bir şekilde adalet fikrinin de yeniden incelenmesi anlamına gelmektedir.

Adalet en kaba deyimle insanların eşit şekilde değer görmeleriyle eşleştirilirse, Nietzsche'nin "herkes eşit değildir, böyle der adalet" sözü yerine, doğru olarak oturtulabilir. O zaman Nietzsche'nin tüm değer katmanlarını, yaşadığı çağ ve kendi içinde hayat bulduğu koşullar, sosyal ekonomik durumlar bağlamında açıkladığı haklı çıkarılabilir. Nietzsche, modern kavrayışın ve modern politikanın, evrensel uyum ve adaletin yeryüzünde hayata geçirilebileceği üzerine temellendiğini belirtir (Becermen 2010: 362).

Nietzsche'nin adalet yaklaşımına kaynaklık etmesi bağlamında, adaletin ilişkili olduğu doğruluk, hakikat, haklılık gibi temel kavramlara bakışı önemlidir. Nietzsche bu bakışında her zaman yaptığı gibi birbirine zıt ya da paralel olan kavramlardan faydalanır. Çoğu zaman akli eleştirip duyguları yüceltirken, kimi zamanda yine bir duygu olan merhameti, gururu doğruluk temelinde tartışmaktadır. Nietzsche bir eserinde şöyle "Akıl sana bunu yaptın der, gururun hayır yapmadım der; ama doğruluksa gururdan da yukarı sıradadır" (Nietzsche 2006a: 16-17) diyerek, akıl ve gururu doğruluktan alt sırada gördüğünü ifade etmiştir. Felsefe tarihinde doğruluğu akıl ile eşleştirme anlayışı çoğu filozofta ve felsefe akımında görülmektedir. Nietzsche'nin akli ve gururu eleştirip, pratik bir doğruluk anlayışı çizmesi önemlidir. Adalet erdemi de zaten hukukun pratik yaşamdaki bir sonucudur. Kişinin haklılığının vicdani boyutu saklı kalsa da, adil yargılama, fırsat eşitliği, cezanın suça göre ölçüsü daha çok göz önündedir. Nietzsche de adaletin varoluşsal yanına dikkat çekmek istemektedir. Bu yüzden kimi zaman yaşamın adaletsizliğine, düzensizliğine kimi zaman da merhamet karşısında insanın gücüne, gururundan öte akıl dışı doğruluğa vurgu yaparak, kendi yaşam felsefesini oluşturmaya çalışmıştır.

Adaleti en önemli ama bir o kadar da zor gerçekleştirilecek bir erdem olarak gören Nietzsche, bu durumu şöyle dile getirmektedir: "İnsan ne zaman, ne şekilde erdemli bir insan olur? Siz, insanlar için, hangi erdem üzerine konuşmak istiyorsanız isteyin, örneğin insanın adaletinden, cömertliğinden, cesaretinden, hikmetli ve şefkatli oluşundan; insan her yerde, olguların görmeyen güçlerine, gerçekliğin zorbalığına karşı çıktığında ve yasaları olmayan o tarih dalgalanmalarının, yasalarına boyun eğdiğinde erdemlidir. İnsan çoğu zaman tarihin dalgalanına karşı yüzer, bazen varoluşunun en sıradan tuhaf gerçekliği olarak tutkularını kontrol eder, bazen de etrafı yalanların parlak ağılarıyla çevrilirken, kendine dürüst olma sözünü verir." (Nietzsche 1980: 48-49; Nietzsche 2006a: 75-76).

Tarihte en çok can sıkıcı, güçlünün haksızlığı, görüldüğü kadar büyük değildir. Büyük iddiaları bulunanları, yüksek bir varlık olmaya yönelik kalıtımsal duygu bile oldukça soğukkanlı kılar ve vicdanlarını rahatlatır. Hatta hepimiz kendimizle bir başka varlık arasındaki fark çok büyükse, artık hiçbir haksızlık duyumsamayız ve örneğin bir sivrisineği, hiçbir vicdan azabı duymadan öldürürüz. Yunanlıların ordudan kaçan birinin bir böcek gibi parçatılmasında, hiçbir sakınca duymadıkları gibi vicdani duygularımız durabilir. Çünkü seferden kaçan biri, bir dünya hâkimiyetinde eziyet verici duygular uyandırmayacak kadar düşük biridir. Her zalim, kötü davrandığını zannettiği ölçüde zalim değildir? Acının tasarımı, acı çekmenin kendisiyle aynı şey değildir. Küçük samimiyetsizliklerle kamuoyunu yanıltan gazetecinin, adaletsiz yargıcın durumu da aynıdır. Tüm bu örneklerde neden ve sonuç tamamen farklı duygu ve düşünce gruplarıyla çevrilidir. Oysa ister istemez, failin ve acı çekenin aynı şeyi düşündükleri ve duyumsadıkları varsayılır ve bu varsayım uyarınca birinin suçu, diğerinin çektiği acıyla ölçülür (Nietzsche 2014b: 60-61).

Burada Nietzsche adaletsizliği ve buna yol açan nedenleri insan tabiatından, onun duygularından ve kültüründen hareketle ele almaya çalışmaktadır. Cezanın her zaman adaleti getirmediğini veya bize şu zamanda haksızca gelen bir kölelik, idam veya gladyatörlerin savaştığı gibi birbirini parçalayan insan durumlarının kendi zamanının anlayışı içinde adaletli ve doğru görülebildiğini ifade etmiştir. Burada adalettteki ceza ve yaptırımın ölçüsünün ne olacağı hususu da çok önem arz etmektedir. Bu konuda Nietzsche, adalet terazisinin dili manasında 'perspektifsel ölçülülük' diyebileceğimiz tarzda bir açıklama yapar. Yargı gücümüzü ıstıtmaya hangisinin daha çok olanak verdiği göre, insan över ya da kınar, der (Nietzsche 2014b: 61).

İnsan doğasındaki bu değişimler, ondaki adil olma veya adalet duygusunu da etkilemektedir. Adalet kavramını şekillendiren, Sokratik erdemlerden biri olan 'adil olma' başlangıçta dürtüsel karakterlidir ve hayvansal bir doğaya sahiptir. Yani bize, yiyecek aramayı ve kötülükten kaçınmayı öğreten dürtülerin sonucunda açığa çıkar (Nietzsche 1911: 33-34). Buradaki sorun Sokrates'in akıl temelli mutlulukçu (Eudaimonizm) ahlak öğretisinde ifadesini bulan, insanın bile bile kötülük yapmayacağı; eğer kötülük yapıyorsa bunu iyi-doğru olanı bilmediği için yapıyordur şeklindeki öğretisinin temel argümanlarındadır. Çünkü Nietzsche bir yandan yılmadan bazı doğruları ölümü bahasına savunan Sokrates'i överken; diğer yandan onun peşinen insanı tamamen bir akıl varlığı haline getirmesini yermektedir. Nietzsche'nin insanı aklın ötesinde duygularının iyi-kötü şekilde yönlendirdiği, Heraklitos vari değişimin, dönüşümün reddedişin insanıdır. Bu yüzden Nietzsche de mutlak doğru, mutlak adalet ve mutlak eşitlik düşüncesi yoktur. Bunun yerine tüm değer alanlarında perspektifsel olanın perspektifsel yorumu vardır.

Nietzsche, felsefe tarihinde Stoalılarda ilk ifadelerini bulan, doğacılığı öne alarak, doğanın ölçüsüne göre mi yaşamak istiyorsunuz diye sorar (Nietzsche 2001: 13). Ona göre doğa, ölçüsüzce savuran, kayıtsız, amaçsız, niyetsiz, acımasız ve adaletsiz, hem bereketli hem kısır hem de kesin olmalıdır.

Doğa, bir olarak kayıtsızlığın kendisidir. Bu doğaya göre mi yaşayacaksınız der. Oysa yaşamak, değerlendirmeyi, tercih etmeyi, haksız ve sınırlı olmayı, farklı olmayı istemek değil mi? (Nietzsche 2001: 13). Nietzsche'ye göre yaşamak, yaşamın ölçüsüne göre yaşamak olsa bile, insanın buna uymama hakkı olmalıydı; fakat doğa bu şekilde kabul edildiğinde insanın farklı yaşaması nasıl mümkün olabilirdi. Dolayısıyla Nietzsche, doğaya Stoalılardan anlayışıyla bakıp, onda yaşamak için bir ölçü arayanları hem doğayı hem de kendilerini kandırmakla suçlamaktadır (Nietzsche 2001: 13-14). Nietzsche, doğada eşitlik konusunda, yani her yerde yasa önünde eşitlik gibi bir durumun olmadığını, bizdeki eşitlik çelişkinin orada da bulunduğunu ifade etmiştir. Doğada eşitlik düşüncesi, yerini güç faktörünün eşitliği anlayışına bırakmak zorunda kalmıştır (Nietzsche 2001: 27).

Nietzsche, insanın yaşamını elinden almak için bir yasa vardır, ama onun ölümünü elinden almamız için hiçbir yasa yoktur; sadece zulümdür bu (Nietzsche 2014b: 62) diyerek, yaşam hakkı anlamında idam ve intihara karşı çıktığını ifade etmiştir. Ona göre insanın hayatına kast etmek zulümdür.

Hak başlangıçta, birinin diğerine değerli, vazgeçilmez vesaire görüldüğü kadardır. Bu açıdan daha zayıf olanın da hakları vardır, ama daha azdır bunlar. Bu yüzden söylenmiştir ünlü unusquisque tantum juris habet, quantum potentia valet (Her bir kişinin hakkı, gücünün değeri kadardır) ya da daha doğrusu quantum potentia valere creditur (Gücünün değerine inandığı kadardır) sözü (Nietzsche 2014b: 64-65).

Güçle hak arasında ciddi bağlantılar kuran Nietzsche, yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği gibi hakkı olan ya da haklı olana gücün kadar veya gücüne inandığın kadar, haklısın der gibidir. Nietzsche için hemen hemen her konuda güçlü olmak önemli bir kazanımdır. Çünkü güçlü olmak ya da güç uygulamak zahmetlidir ve cesaret ister. Bu nedenle birçok kişi en değerli haklarını istemez. Çünkü bu hak bir çeşit güçtür, ama onlar, bunu deneyemeyecek kadar tembel veya korkaktırlar. Bu kusurlu davranışlarının

kılıfına da, hoşgörü ve sabır adını verirler (Nietzsche 1913: 296; Nietzsche 2014a: 125). Bu anlamda kişinin uğradığı haksızlığı hoş görme lüksü yoktur. Çünkü her hoş görme suçlu olanın kendini düzeltme imkânını bir şekilde kısıtlama anlamına gelebilir.

Güç kavramı ile hak arasındaki münasebet, bazen bizi güçlü olanın mı haklı, yoksa haklı olanın mı güçlü olduğu kısırdöngüsüne çekebilmektedir. Fakat burada kastedilen ilişki hakkı istemenin veya almanın bir güçle olacağı ve aynı zamanda gücün haksızca kullanımının büyük adaletsizliklere yol açacağı vurgulanmasıdır. Hak ve güç ilişkisi anlamında, her kim kendine gerçekten sahipse, yani kendisini nihai olarak fethetmişse ve cezayı hak ettiğini, bağışlamayı, kendine merhamet etmeyi kabul eder, bunu sadece kendine hasmış gibi görebilir. Bu ayrıcalığı başkasına vermek zorunda değildir ama örneğin bir arkadaşına da verebilir, ancak bir hak verdiğini ve sadece güç sahibi olunca haklar verilebileceğini bilir (Nietzsche 1911: 276). Hak kavramı içerisinde karşılıklı olarak tarafların sorumluluğunu taşımaktadır. Bir kişi birine bir şeyden dolayı hakkını verecekse; Nietzsche'ye göre bu vereceği hakka önce kendisi vakıf olmalıdır. Yoksa sizde olmayan bir şeyi, siz karşdakine nasıl vereceksiniz.

Bu karşılık ilişkisi eşitlik bahsi içinde geçerlidir. Nietzsche için eşitlik, zor ama çaba gösterildiğinde, fedakârlık yapıldığında gerçekleşebilecek bir şeydir kimi zaman. Bu eşitlik, dostluğumuzun dengesi kurulunca da oluşabilir. Kimi zaman bir başka insanla ilişkimizde, kendi kefemize bir dirhem haksızlık eklediğimizde, dostluğun gerçek dengesi geri döner (Nietzsche 2014b: 211). Nasıl hak konusunda olanı paylaşıyorsak, olmayan bağlamında da bunu yapabiliriz demektir Nietzsche. Dostunuzun bir haksızlığını paylaşarak onun acısına ortak olabilirsiniz.

Nietzsche'ye göre adaletin gerçek sözü, eşit olana eşit, eşit olmayana eşit olmayan şekilde davranmaktır. Buradan çıkan sonuç eşit olmayanları hiçbir zaman eşit yapmamaktır (Nietzsche 2006b: 222). Bu bir bakıma kim neyi hak ediyorsa öyle muamele görmelidir şeklinde özetlenebilir. Zaten haklılık ve

haksızlık bir madalyonun iki yüzü gibidir. Biraz bu sizin olaylara nasıl baktığınız ile alakalıdır. Yoksa Nietzsche için “Var olan her şey haklıdır ve haksızdır ve ikisinde de eşit ölçüde haklı kılınmıştır. Budur senin dünyanın, buna denir bir dünya (Nietzsche 2013: 63).”

Nietzsche de adalet, en önemli ve ulaşılması en güç, en fedakârlık gerektiren erdemlerden biridir. Adalet erdemine sahip olan kişi, en çok saygı duymamız gereken kişidir. Adaletin eli olan kişi, güvenimizi en çok hak eden kişidir. O, yargılarında hep orta yolu ve ölçülülüğü seçer (Nietzsche 1980: 32-38).

Bu modern insanın adil olma nesneliliğinin kökeninde adaletle yönelik daha çok istek ve talebin yattığı doğru mudur? Sokrates bir erdeme sahip olmayıp da, olmuş gibi davrananları, deliliğe yakın bir hastalık içinde görüyordu. Çünkü erdemli olmadan olmuş gibi davranmak, erdemsiz birinin yaptığı hatadan dolayı pişman olmasından daha tehlikeli bir durumdur. Adalet söz konusu olduğunda haksızlığa uğrayan bir parça daha iyi durumda olabilse de, diğeri yani haksızlığı ve adaletsizliği bizzat yapan kişi, günden güne adaletsizliğin engin çukuruna sürüklenir (Nietzsche 1980: 32).

Felsefe tarihinde birçok filozof için adalet en temel erdemlerden birisidir. Adalet uygulamadaki ve söylemdeki denge, ölçülülük, yan tutmama gibi değerler bütün şeklinde anlaşıldığında ise bütün insanlar için en temel gereksinimlerden biri olacaktır. Bu kapsamda Nietzsche için adaletle ulaşmak ve sürekli adil olmak zor olsa da adalet unsuru saygımızı en çok hak eden erdemdir. Doğru bir şekilde ifade edersek, hiç kimse, adalet güç ve dürtüsüne sahip olan kişiden daha fazla saygımızı hak edemez. Çünkü bu saygıyı hak eden kişide, en nadir erdemler en üst derecede, dört bir yandan akan nehirlerin birleştiği ve gizlendiği dipsiz bir denizde kendine yer bulur. Adalet dağıtmakla görevli olan kişi, artık adalet terazisini, elleri titremeden tutmaktadır. Yani adalet konusunda daha yetenekli hale gelmiştir. O, kendine karşı merhametsiz bir şekilde davranarak, adalet terazisinin kefeleri kalkıp inerken gözünün önü hiç kararmadan ağırlıkları koyar üst üste ve önyargısız olarak

yargısını verirken, sesi ne sert ne de kırıktır (Nietzsche 1980: 32).

Böyle ölçülü bir tonlamayla konuşan kişi Nietzsche'ye göre bir insan olduğu için, şüpheden uzaklaşıp kesinliğe yükselmeye, hoşgörülü yumuşaklıktan yapmak zorundasın buyruğuna, nadir rastlanan yüce gönüllülükten, en ender rastlanan adalet erdemine ulaşmaya çalışmaktadır. O, bu haliyle, şu anda yoksul bir insandan daha çok, hiçbir başlangıçta olmayan zalim birine benziyor. Her an, kendi insanlığının cezai zorunluluğu altında, trajik imkânsız bir erdem yok ediliş yüzünden, o kişiyi yalnızlaştırıyor. Bütün bunlar kendi türü içinde o insanı, en saygıdeğer noktaya taşıyor ve onu orada tekleştiriyor. Çünkü o, doğruluğu istiyor fakat kuru, sonuçsuz bir bilgi olarak değil; aynı zamanda düzenleyen ve cezalandıran bir yargıç olarak. Yoksa doğruluk, bencilce sahip olunan bir mülk değildir; tüm bencilce değerlerin sınırlarının yer değiştiği, kutsal hakkın ortaya konmasıdır. Tek kelime ile ifade edersek, doğruluk, tek başına avlanan bir avcının memnuniyeti ve şansı gibi değil, kıyamet gününün adaleti gibi hakkaniyeti ister. Sadece hakkı ve doğruluğu arayan kişi, her yerde düşüncesizce ön plana çıkarılan, doğruluğa ulaşma çabasına, mutlak bir istence sahip olduğu sürece ulaşabilir. Diğer yandan, daha az gören bir göz için, önemli bir ayırt edici sayılan merak, can sıkıntısından kaçış, kin, gurur, oyun içgüdüleri gibi adaletle ilgisi olmayan şeyleri, adaletin temel dinamiği olan şeylerden ayırt edemez. Sonrasında dünya doğruluğun hizmetindeymiş gibi görünebilir. Fakat gerçek adalet erdemi, nadiren bulunur; hatta çok daha ender şekilde tanınır ve ondan da ölümcül derecede nefret edilir. Buna karşılık, sözde erdemler, her zaman hak etmedikleri bir gösteriş ve görkem içinde saygı görürler (Nietzsche 1980: 32-33).

Önyargısız düşünmek, adalet noktasında bir ölçülülüğü ya da adalet terazisinin dengeli konumunu vurgulamaktadır. Denge ölçütü veya ölçülülük, felsefe tarihindeki dört ana erdemden birini oluşturmaktadır. Denge, eski hukuk ve ahlak öğretisini anlamak açısından çok önemli bir kavramdır. Denge esas olarak adaletin temelidir (Nietzsche 1913: 189-190).

Adalet konusunda dengeli yaklaşım, içinde ödülü ve cezayı doğru şekilde yansıtan bir açıklamaya sahiptir. Bu yaklaşımın özünü şöyle açıklayabiliriz: Doğru davranışta bulunana hak ettiği kadar ödül; haksızlık yapana karşı ise onu uyaracak, ona kendini onarma imkânı verecek bir cezai yaptırımın uygulanması. Teraziyi sürekli elinde tutmak ve genellikle hangi kefesinin daha ağır ve hangi kefesinin daha güçlü olduğunu itinayla gözlemlemek, adaletlilik değil midir ve bu dengeyi sağlayacak şey değil midir? (Nietzsche 1980: 47-48).

Her şeyin bir fiyatı vardır; her şeyin fiyatı ödenmelidir. Bu ilkeyle, adaletin en eski ve en çocuksu ahlaki silahına, yeryüzündeki tüm iyi yürekliliğin, tüm haklılığın ve iyi niyetin, tüm nesnelliliğin başlangıcına ulaşılır. Adalet bu ilk basamağında, birbirleri ile iyi ilişkide bulunan yaklaşık olarak eşit güçler arasında, takas aracılığıyla bir anlaşmaya ulaşmak için, gücü daha az olanların kendi aralarında takas yapabilmelerini zorlamak için iyi niyettir (Nietzsche 2000: 68-69). Adalet, herkeste daha büyük, şiddet içgüdüleri herkeste daha zayıf olmalı (Nietzsche 2014b: 263-264).

Adalet kavramı hakkında, adalet içgüdüleri, adalet duygusu şeklinde nitelemelerde bulunan Nietzsche, bu konuda çok da alışıktığımız ama bildiğimiz bir kavramı 'adaletlilik dehası' (Nietzsche 2014b: 330) kullanır. Nietzsche elbette tamamen farklı bir deha türü, adaletlilik dehası vardır; bu türü herhangi bir felsefi, siyasal ya da sanatsal dehadan daha az değerli bulma kararı da veremem, der. Bu dehanın tarzı, önyargının olaylar hakkında göz kamaştırdığı ve kafa karıştırdığı her şeyden, içten bir isteksizlikle uzaklaşmaktır. Bu deha, sonunda kanaatlerin düşmanıdır, çünkü canlı ya da ölü, gerçek ya da düşünülmüş her şeye hakkı neyse onu vermek ister. Bunu yapabilmek için, o şeyin arı bilgisine sahip olmalıdır; bu yüzden her şeyi en iyi ışığın altına tutar ve dikkatli bir gözle dolaşır etrafında. Sonunda, kendi rakibine kör ya da miyop der ve bunu kanaati olarak gösterir. Ama bir gün, neyin kanaat neyin hakikat olduğu açığa çıkacaktır (Nietzsche 2014b: 330-331). Nietzsche burada kanaatler söz konusu olduğunda insanın yanılma olasılığının olacağını vurgulayarak,

hakikate öncelik tanımıştır. Zaten adil olmanın kendisinde de bir hakikat aranmaktadır. Ancak adalet konusunda karar verecek olan yargıç da kimin haklı kimin haksız olduğuyula ilgili kararını bir kanaate dayandırmak zorundadır. Yargıçlar ve yasa yapıcılar hüküm verenin kanaati ile hukukun kanaati arasındaki dengeyi koruyacak şekilde karar vermelidirler.

Adaletin gerçekleştirilmesi anlamında suç ve ceza olgusu arasında da ciddi bir denge olmalıdır. Bu dengenin gerekliliğine inanan Nietzsche, suçlulara karşı yaptırım uygularken, intikam alıcı değil; yapıcı, suçludaki sönmüş veya söndürülmüş vicdani öğelerin tekrar güçlendirilip açığa çıkarılabileceği tarzda davranılmasını savunmaktadır. Suçu cezalandırmak, suçluya iyi davranışları yaptırarak da mümkündür. Ama öyle suçlular vardır ki bunlar, canavarlaşmış, tedavi edilemez bir durumda olabilirler o zaman olara intihar fırsatı da verilmelidir. Nietzsche, yaptırım anlamında, dinsel mahiyette ‘günah’ ve töresel anlamda ‘ceza’ kavramının-anlayışının kaldırılmasını; suçluyu bir hastalık-mikrop gibi gören anlayışın değiştirilerek, onu kendine ve topluma kazandıracak derneklerin ve faaliyet alanlarının kurulması gerektiğini belirtir (Nietzsche 1911: 175-177). Adaletin maddi-manevi gerçekleşmesine yardımcı olacak olan taraflar, haksızlık yapan kişinin ıslahını ve haksızlığa maruz kalanın uğradığı her türlü kaybın telafisini maksimum ölçüde giderebilecek konumda olmalıdır.

Nietzsche, adalet ve ahlak anlamında Yunan Aristokrati’ni eleştirirken; bunların sadece kendi sınıflarını ön planda tutmak için vatani satmak dâhil, yalan, cinayet, ihanet her şeyi göze alabildiklerini ifade etmiştir. Bu çeşit insanlar için adalet oldukça zordu, hatta neredeyse inanılmaz bir şeydi. Adil insan, Hıristiyanlarda ‘aziz’ ne anlama geliyorsa Yunanlılarda da o anlama geliyordu. Bununla birlikte Sokrates’e gelindiğinde O, ‘en erdemli insan en mutlu insandır’ şeklinde bir aksiyom kullandığında, insanlar kulaklarına inanamadılar ve bunun deli birinin konuşması olduğunu düşündüler. Çünkü en mutlu insan resmi altında, her soylu insan, saygısızlığı ve küstahlığı ve keyfi için her şeyi ve herkesi feda eden tiranın şeytanlığını düşünürdü

(Nietzsche 1911: 172-173). Sokrates’in mutluluk faktörü ile diğer insanlarınki ilk başta örtüşmemiştir. Hâlbuki insan, insanın aynası olabilecek durumda olan bir canlıdır. Bu yüzden Nietzsche, bir insan, diğerinin vicdanıdır ve eğer diğer insanda vicdan yoksa bu özellikle önemlidir (Nietzsche 1911: 241) demektedir.

Nietzsche için adalet çok önemli ve zor ulaşılabilecek bir erdemdir. Bu erdem gerçekleşmesi için yüksek ruhluluk gerekir. Yüksek ruhluluk, adaletin ve iyiliksever ciddiliğin ruhanileştirilmesi, tinselleştirilmesidir (Nietzsche 2001: 131). Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüş* adlı eserinde, Zerdüş’tü kendi kendine konuştururken ve insanlara üstinsanı haber verdirirken şöyle söyler: “Ne önemi var ki benim adaletimin? Bakıyorum da, ne közüm ben, ne de kömür. Oysa köz ve kömürdür adil olan, dediğiniz vakit (Nietzsche 2015: 7). Adil olmak, haklılığın ve haksızlığın ortasında, doğru olanı ararken yanmak mıdır? Dürüst olanı bulmaya çalışırken yapa yalnız sadece bir insan olarak kalmak mıdır? İşte bu iki soru bağlamında önemli olan adil olma yolunda köz ve kömür olmaktır. Yoksa sadece köz veya kömür olmak bir şeyi değiştirmeye yetmeyebilecektir.

Bir dil bilimci olan Nietzsche kelimelerin anlam değerlerini de sorgulamaktadır. Ona göre büyük sözler söylemenin eğer doğru yaşamıyorsak bir anlamı yoktur. Aynı zamanda kelimelerin değerlerini sorgulayarak, bu değerlerin kelimenin kendisinde mi yoksa uygulama sonucunda mı açığa çıktığını tartışır. “Dürüstlük, asalet, görev duygusu, adalet, insanlık, namusluluk, doğruluk, iyi vicdan gibi yüksek kalitedeki bu sözler ve özellikler, gerçekten kendileri uğruna kabul edilip, onaylanmış mıdır? Yoksa bu yüksek kalitedeki nitelikler, kendi içlerinde bir değere sahip olmayıp, herhangi bir bakış açısına göre mi değerli kabul edilmişlerdir? Bu niteliklerin değeri, kendilerinde midir veya onların yardımı sonucunda ortaya çıkması umulan, kullanışlılık ve yararlılıkta mıdır? Sorun bu niteliklerin ister taşıyıcıları için, isterse çevre, toplum, insanlık için olsun, onların uğruna değerleri olup olmadığıdır.

Yoksa onlar, kendileri içinde mi değere sahiptir? (Nietzsche 1968: 193-194).”

Adaletin yerini bulması anlamında, kişinin amaçlarının olması çok önemlidir. Yüce bir amacı olan kişi, sadece kendi iş ve yargılarının değil adaletin bile üstündedir. Kişinin vicdanı, olduğun kişi gibi olacaksın demektir (Nietzsche 1924: 209). Nietzsche her ne kadar Kant'ın ödev ahlakını eleştirse de kişinin yüce bir amacı olması, hayat idealinin olması bağlamında ona vicdani bir yükümlülük vermektedir. Nietzsche olduğun gibi olacaksın derken, iyi-kötü yanlarıyla, duygularıyla neysen o ol der gibidir.

Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde, Zerdüşt'ün ağzından ahlak ve adil olma ile ilgili değinilerde bulunmaktadır. Zerdüşt'e göre, ahlak tahrip olmuştur. Fakat ahlaki tahrip edenler, iyiler ve adiller değildir. Bir düşmanınız varsa, iyilikle karşılık vermeyin onun kötülüğüne, çünkü bu tavrınız onu utandırır. Aksine, onun da size iyi bir şey yapmış olduğunu kanıtlayın. Haksızlığı bölüşmek, haklılığı yarılama demektir. Nietzsche'ye göre, ancak taşıyabilen almalı haksızlığı üzerine. Küçük bir intikam, hiç intikam alınmamasından daha insancadır. Nietzsche, yasayı çiğneyip geçenler için bir hak ve bir onur olmadıkça, cezadan hoşnut olmadığını ifade eder. Bu aynı zamanda cezanın olumlu davranışı açığa çıkarma ve suçluyu rehabilite etme özelliğine değinme olarak görülebilir (Nietzsche 2015: 62-63). Haklı olmak tüm çağlarda insanların diğer insanlara kabul ettirmeye çalıştıkları bir şeydi. Haksızlığı paylaşmaksa daha zor olanını başarma demesidir bir bakıma. Nietzsche zor olanın tarafını tutar gibidir.

“Haklılığını korumaktansa, kendini haksız görmek daha asildir, özellikle de haklı olduğunda. Ancak, yeterince zengin olmak gerekir bunun için. Hoşlanmıyorum sizin soğuk adaletinizden; her zaman cellât ve onun soğuk çeliği bakar sizin yargıçlarınızın gözlerinden. Söyleyin, gözleri gören bir sevgi olan adalet nerede? Öyleyse, sadece tüm cezayı değil, tüm suçu da taşıyan sevgiyi bulun bana. Öyleyse, yargıçlar dışında herkesi suçsuz ilan eden, adaleti bulun bana. Yürekten adil olmak isteyende yalan bile

insan severliğe dönüşecektir sonunda. Ama nasıl yürekten adil olmak isterim ki? Nasıl herkese kendi hakkına düşeni verebilirim? Bu kadarı yetsin bana; herkese kendi hakkıma düşeni veriyorum (Nietzsche 2015: 62-63).”

Nietzsche için güç kavramı ve cesaret her koşulda önemlidir. Bu, tarih için de geçerlidir. İnsan, yaşamındaki bazı şeyleri parçalamak ve çözmek için, güçlü olmak zorundadır ve bu gücü zaman zaman kullanması gerekir. İnsan bu güce, adaletin çubuğunu sürükleyerek, geçmiş kılı kırk yararcasına sorgulayarak ve sonunda onu mahkûm ederek ulaşır. Bununla birlikte, her geçmiş, yargılanmaya değerdir. Çünkü insani meselelerin ortaya çıkmasında veya nasıl olduğuna ilişkin durumlarda genellikle insani şiddet ve zayıflık, güçlü şekilde kendini belli eder. Bu durumda yargıç kürsüsünde oturan, adalet değildir. Aynı zamanda bu kararı veren ise merhamet hiç değildir. Yalnızca yaşamdır, o karanlık, sürükleyen, tatmin olmazcasına kendi kendini isteyen güçtür o kararı veren. Onun kararı ise genellikle merhametsiz, adaletsizdir. Çünkü o karar, hiçbir zaman saf bir bilgi kaynağından çıkmış değildir. Fakat çoğu durumda bu karar, onun öngördüğü adalet düşüncesiyle aynı yödedir. Çünkü var olmaya başlayan her şey, yok olmayı da hak eder. Bu yüzden, hiçbir şeyin ortaya çıkmaması daha iyi olurdu. Yaşayabilmek ve yaşamanın, adaletsizliğin nasıl da bir ve aynı şey olduğunu unutmak için büyük bir güç harcamak gerekir (Nietzsche 1980: 21-22). Bu gücü harcarken dikkat edilmesi gereken nokta mutlak eşitliğin ve adaletin olmayacağına hatırdaki tutulmasıdır. Bu yüzden Nietzsche, herkes eşit değildir, böyle söyler adalet diyordu (Nietzsche 2012: 130).

Nietzsche, *Böyle Söyledi Zerdüşt* adlı eserinde eşitlik savunucularını ve intikam düşkünlerini metaforik bir kavramsallaştırmayla ‘zehirli örümcekler’ olarak tasvir edip; onların ağzından eşitsizliği temellendirir: Siz eşitlik vaazı yapanlar, siz intikamcı ve ruhları sersemletenler. Sizler zehirli örümcekler ve sinsi intikam düşkünlerisiniz. Sizin adaletiniz, intikamınızın arkasında gizlenir (Nietzsche 2015: 95). Nietzsche'ye göre bu intikamdan kurtuluş, adalete ve umuda giden köprüdür ve uzun fırtınalardan sonra gökkuşağıdır.

Fakat zehirli örümcekler için intikam fırtınaları adalet rüzgârlarıdır. Onlar, eşitlik istemi adını verirler erdeme ve güç sahibi olan her şeye karşı çılgınlıklarını yükseltmek isterler. Siz, eşitlik vaizleri, acizliğin tiranca çılgınlığı, işte böyle eşitlik diye haykırıyor içinizden; en gizli tiranca hazlarınız erdem sözcükleri kılıfına giriyor. (...) Güvenmeyin kendi adaletinden çok sık söz eden hiç kimseye. Kendilerine, iyiler ve adiller deseler bile, unutmayın onların Ferisiler (ikiyüzlü, Yahudi tarikatı) olmak için tek eksiklerinin güç olduğunu. Bu eşitlik vaazcılarıyla bir araya getirilmek ve karıştırılmak istemiyorum. Çünkü şöyle sesleniyor adalet bana; insanlar eşit değildir (Nietzsche 2015: 96-97). Eşit olmamalılar da, başka türlü konuşsaydım, Üstinsana duyduğum sevginin ne anlamı kalırdı, der Nietzsche. Nietzsche'ye göre tüm eşitsizlikler, karşıtlar, çelişkiler Üstinsana giden yolda, Herakleitosçu anlamda dünyanın devingenliğini sağlayan birer mücadele aracıdır (Nietzsche 2015: 97). Yukarıdaki benzetmelerden yola çıkarak söylersek, Nietzsche'ye göre güzellikte bile hâlâ kavga ve eşitsizliğin, güç ve üstünlüğün savaşımı bulunur (Nietzsche 2015: 98).

Nietzsche'ye göre aşırı eşitlikçilik toplumsal yapının sıra düzenini bozduğu için, sosyolojik olarak bir dekadansdır. Nietzsche aynı zamanda eşitlik teorilerinin alt yapısını oluşturan liberal kurumlar ve liberalizm gibi fikirleri de eleştirmektedir. Ona göre, insanların başlangıçta özgürlüğünü ve eşitliğini isteyen liberal teoriler, gücü ellerine aldıktan sonra, savundukları değerlere kötü ve kalıcı zararlar verirler. Çünkü toplum içindeki tüm insanların eşitliğini isteyerek, dağ ve vadiyi aynı seviyeye koyarak, güç istencinin altını oyarlar ve bunu ahlak diye yüceltirler. Oysaki bu ancak sürü hayvanının ahlakıdır. Açıkçası liberalizm, insanları sürü hayvanı yapmak demektir (Nietzsche 2006b: 213). Nietzsche'ye göre Rousseaucu anlamda eşitlik teorileri de ahlakdışı ve sorunludur. Rousseau'nun eşitlik öğretisi zehirli zehirlisidir. Bu adaletin sonu olduğu halde, adalet tarafından vaz edilmiş gibi görünür. Gerçek adalet ve eşitlikse, eşit olana eşit, eşit olmayana eşit olmayan şekilde davranılmasıdır (Nietzsche 2006b: 221-222).

Değer üzerine konuşulduğunda, herkesin her problem için hakkı olduğuna inanması, eşitliğin korkunç sonucudur. Böylece bütün kurallar düzeni ortadan kalkmış olur (Nietzsche 1968: 458). Nietzsche için mutlak anlamda adalet ve eşitlik yoktur. Zaten herkes için en adil olanı bulmak bir idealdir. Bu yüzden herkesin eşitliği fikri, bir eşitsizliğe yol açacağı için; bu bir bakıma adaletsizliğinde zorunluluğu anlamına gelebilmektedir. Nietzsche bu durumu şöyle ifade eder: “(...) Sen ki kendi kendinin efendisi olmalıydın, kendi erdemlerinin de. Önceden onlar senin efendindi. Ama onlar ancak diğer aletlerinin yanında bir aletin olabilirler senin. Sen ki her değer vermedeki perspektifsel olanı kavramayı öğrenmeliydin. Sen ki her yana ve karşı'daki zorunlu adaletsizliği kavramayı öğrenmeliydin. Yaşamının kopmaz bir parçası olan adaletsizliği, perspektifsel olanla ve kendi adaletsizliğiyle koşullanmış olarak yaşamı. Sen ki her şeyden önce gözlerinle görmeliydin, adaletsizliğin nerede her zaman en büyük olduğunu. Elbette yaşamın en küçük, en dar, en yetersiz, en ilkesel geliştiği ve yine de kendini şeylerin amacı ve ölçütü olarak görmekten ve kendini sürdürmek için daha yüksek, büyük, zengin olanı gizliden gizliye ve dar kafalılıkla, aralıksız ufalamaktan ve kuşkulu bir duruma sokmaktan kendini alamadığı yerdeki sıradüzeni sorununu ve perspektifin, erkin ve hukukun kapsamlılığının birlikte boy attıklarını gözlerinle görmeliydin. (Nietzsche 2014b: Önsözden naklen).”

“İnsanların yaptıkları kötü, haksız davranışların altında para kazanma hırsını ve yükselme hevesini görmekteyiz. Birisinin yanlış tartı kullanması, öbürünün evini yüksek değerle sigortalattıktan sonra yakması, kalpazanlık yapanlar, vicdansızca yalan dolan işleriyle borsa ve spekülasyonla uğraşanlar, bunlar gibi birçok şeyi yapanları bu işe iten nedir? Onları buna iten gerçekte yokluk değildir. Durumları kötü değil, hatta kaygısız şekilde, yeterli yiyecek içeceğe sahiptirler. Fakat para yavaş birikiyor diye, sabırsızlık içindeler ve artan paraya karşı duydukları sevgi onları gece gündüz sıkıştırıyor. Bununla birlikte bu sabırsızlık ve sevgi, güçlü olmaya yönelik hırsın fanatizmini tekrar ortaya

çıkartıyor. Bu fanatizm, doğruluğa sahip olduğuna dair inanç tarafından tahrik edildi ve vicdan huzuruyla insanlık dışı olmaya cesaret edebilecek güzel de bir ismi vardı. Güçlü olma anlamına gelen hırs değişti, ama aynı volkan yanmaya şuanda da devam ediyor. Sabırsızlık ve aşırı sevgi, kurbanlarını çağırıyor. Önceden tanrı sevgisi için yapılanlar, şuanda para sevgisi için yapılıyor, yani şuanda bize en yüksek güç duygusunu ve vicdan rahatlığını ne sağlıyorsa, her şey onun için yapılmaktadır (Nietzsche 1911: 178-179).”

Nietzsche adaleti arama yolculuğunda ve genel olarak bireyin duygularının gücüne fazlaca güvenmektedir. Bu anlamda kişinin adalet için gerçek gücünü göstermesini, merhametin gölgesine sığınıp, kendini ataletin içine atmamasını kısacası gücünü, güç istencini göstermesini istemektedir. “Ne kadar iyilik görüyorsam, o kadar da zayıflık görüyorum. Ne kadar adalet ve merhamet görüyorsam, o kadar da zayıflık görüyorum (Nietzsche 2015: 167).”

Her şeyin bir bedeli vardır, her şeyin bedeli ödenmelidir, diyerek başlayan adalet, gözünü yumup, borcunu ödemeyenlerin serbest bırakılmasına izin veriyor. Yeryüzündeki her şeyin yaptığı gibi kendini yenmekle son buluyor. Bu adaletin kendini yenmesi, kendine verdiği güzel ad, merhamet olarak biliniyor. Söylemeye gerek yok, merhamet, en güçlü insanların, dahası, hukukun ötesinde olanların bir ayrıcalığı olarak kalıyor (Nietzsche 2000: 71). Adaletsizliğin temellendirmesi, sistem karşıtı olan Nietzsche için sistemli bir iş değildir. Ancak O, yaşama baktığında adaletsizliği görmektedir. Ona göre yaşam yargılarında adaletsizdir, kayırması da yoktur, çünkü yaşam bilgi içinden çıkmamıştır. Birçok şeyin haksız yere ve adaletsizce var olduğu çok görülmüştür. Örneğin bir ayrıcalığın, kast'ın, hanedanın var oluşu ne denli adaletsizdir ve bu gibi şeyler çöküşü ne çok hak etmişlerdir (Akarsu 1975: 1-10).

İnsan bir duygu varlığıdır. Onun duyguları iyi-kötü eksenindedir. Adalet ile hak arasındaki ilişki her zaman hukuk felsefesinin gündemindedir. Haksızlık anlamında Nietzsche, ne

zaman nadiren adil davranırız diye sorar. Bazı insanlar, herhangi birisine adaletsizlik yapmadan büyük ve iyi bir şey yapmaya heves etmezler. Bu onların ahlak tarzıdır (Nietzsche 1911: 261).

Nietzsche'ye göre haklılık ve eşitlik savunucuları hep bir aldatmacanın içinde olmuşlardır. Buna liberaller, sosyalistler, anarşistler dâhil olduğu gibi; özgürlük savunucusu, demokrasi havarisi Yunanlılar da dâhildir. İnsan onuru, iş onuru gibi aldatmacalar kendi kendinden saklanan köleliğin zavallı ürünleridir. Kölenin bu tür kavramlara ihtiyaç duyduğu, kendi ve kendisi dışındakiler hakkında düşünmeye heveslendirildiği bu çağ ne kadar zavallıdır. Kölenin suçsuzluk halini, bilgi ağacının meyvesiyle yok etmiş olan zavallı baştan çıkarıcılar. Şimdi bu tür adam (köle) saydam yalanlarla, sözde herkesin eşit olduğu ya da insanın temel hakları, insanın insan olmadan dolayı hakkı ya da işi konusunda, biraz daha derin bakışlı herkes için aşikâr yalanlarla günbegün oyalanmak zorundadır (Nietzsche 2009: 20).

İnsan söz konusu oldu mu eşitlik söz konusu değildir, her zaman güçlüyü güçsüzden ayırmak gerekir. Her zaman iyi avcı, iyi av yapmalıdır. Birileri var ki onlar kendilerini aşmak istemiyorlar, her yerde izleyici olmak istiyorlar, onların erdemlerinde genellikle bir bataklık kokusu var. Kimi güçlüdür, kimi güçlüymüş gibi görünür ya da kendini güçlü gösterir. Nietzsche öyle görünenlerin, yeterince derin değil sadece derin görünmek için sularını bulandırdıklarını söyler. Buna göre her şey şu noktada düğümlenir: “Adalet bana şunu söylüyor: insanlar eşit değildir.” Pekiyi o zaman güçsüzleri ne yapmalı? Hiçbir şey. Onlar gereklidir. Her zaman büyük insanlar kadar küçük insanlar da gereklidir, yaşam büyüklerle küçüklerin kurduğu bir bütünlüktür (Timuçin 1997: 578-579).

Nietzsche için her şey değişmeye mahkumdur. Her şey geçip gitmeye bu yüzden layıktır. İşte tam da budur adalet, zamanın yasası, zamanın kendi çocuklarını yemek zorunda olması. Şeyler, ahlaka uygun düzenlenmiştir, hak ve cezaya göre. Şeylerin akışından ve varoluş cezasından kurtuluş yoktur. Bengi bir hak varsa, cezalar da bengi

olmalıdır. Hiçbir eylem yok edilemez. Öyleyse hiçbir eylem, cezadan dolayı yapılmış sayılamaz. İşte bu, varoluş cezasının bengi yönüdür. Bu yön, varoluşun hiçbir zaman sonu gelmeksizin, tekrar tekrar eylem ve suç olması gerektiğidir (Nietzsche 2015: 138-139).

Nietzsche'ye göre, eğer herhangi bir zamanda, bir idealden ilerleme beklenirse, her defasında aldatma olabilir. Her zaman idealin kazananı, geriye doğru harekettir. Hıristiyanlık, devrim, köleliğin ortadan kaldırılması, eşit haklar, insanlık, insan ve barış sevgisi, adalet, doğruluk gibi bu büyük sözcüklerin yalnızca sancak olarak, mücadelede değeri vardır (Nietzsche 1968: 50). Adil olma ve hak sahibi olma noktasında doğru olan söylemekten ziyade eylemektir.

Sonuç

Sonuç olarak Nietzsche adalet kavramını, kendi görüşleri, bildikleri veya bildirmek istedikleri bağlamında açıklamaya çalışmıştır. Adaleti yüce ama gerçekleşmesi zor olan bir erdem olarak gördüğünü ifade etmiştir. Onun için değerler konusunda hiçbir zaman mutlakçılık kabul edilebilir bir şey değildir. Görüşleri gayet yorumsaldır. Zaten bu yorumsallığı birçok farklı Nietzsche görüşlerinin ileri sürülmesinden de anlayabiliriz.

Nietzsche bize tüm inandığımız değerleri en azından bir defalığına sorgulamamızı ister gibidir. Bu aslında nitelikli felsefelerin, filozofların isteği şeydir. Bu sorgulamalar içinde adalet, hak, eşitlik, dürüstlük de yer almaktadır. Adalet kavramı, evrendeki tüm varlıkların var olabilmeleri ve varlıklarını, kendi varlık değerine göre gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan değerleri bünyesinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan bireyin hakça bir yaşam sürmesinde, adalet değerinin vicdani bir boyut kazanması için insanlara kişilik ve benlik oluşumlarının en başından itibaren hukuksal 'ben' bilinci olarak adil yaşama ve adil olma erdeminin kazandırılması çok önem arz etmektedir.

Kaynakça

Akarsu, Bedia (1975). "Nietzsche'nin Tarih Karşısında Tutumu" , *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, Sayı: 19, ss. 1-10.

Becermen, Metin (2010). "Nietzsche'de 'Güç İstemi' ve Hakikat İlişkisi Üzerine Bir İnceleme" , *U. Ü. Fen- Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/2.

Cevizci, Ahmet (1997). *Felsefe Sözlüğü*, 2. Bsk. , Ank. , Ekin Yay.

Nietzsche, Friedrich (2012). *Aforizmalar*. çev. Orhan Düz. , Ankara: Tutku Yayınevi.

Nietzsche, Friedrich (2000). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. çev. Ahmet İnam. Ankara: Gündoğan Yay.

Nietzsche, Friedrich (2015). *Böyle Söyledi Zerdüş*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Nietzsche, Friedrich (2014a). *Gezgin ve Gölgesi (İnsanca, Pek İnsanca-2)*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Nietzsche, Friedrich (1913). *Human All-Too-Human Part II*. Trans. Paul V. Cohn, New York: The MacMillan Company .

Nietzsche, Friedrich (2014b). *İnsanca, Pek İnsanca-1*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Nietzsche, Friedrich (2001). *İyinin Ve Kötünün Ötesinde*. çev. Ahmet İnam. İstanbul: Yorum Yayınevi.

Nietzsche, Friedrich (1980). *On The Advantage and Disadvantage of History for Life*. Trans. , Peter Preuss, First Printing, Cambridge: Hackett Publishing Company.

Nietzsche, Friedrich (2006a). *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası*. çev. Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yay.

Nietzsche, Friedrich (2006b). *The Anti-Christ, Ecce Homo, Twilight Of The Idols, And Other Writings*. Trans. Judith Norman, Second Published, Cambridge: Printed in The United Kingdom at The University Press.

Nietzsche, Friedrich (1911). *The Dawn Of Day*, Trans. John McFarland Kennedy, New York: The MacMillan Company.

Nietzsche, Friedrich (1924). *The Joyful Wisdom (La Gaya Scienza)*. İng. Trans. Thomas Common. Edinburgh: The Edinburgh Press.

Nietzsche, Friedrich (1968). *The Will To Power*, Trans. Walter Kaufmann, R. J. Hollingdale. New York: Vintage Books Edition.

Nietzsche, Friedrich (2013). *Tragedyanın Doğuşu*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Nietzsche, Friedrich (2003). *Yazılmamış Beş Kitap İçin Önsöz- Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*. çev. Gürsel Aytaç. İstanbul: Say Yay.

Nietzsche, Friedrich (2009). *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*. çev. Gürsel Aytaç. İstanbul: Say Yay.

Timuçin, Afşar (1997). *Düşünce Tarihi*. İstanbul: İnsancıl Yay.

Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.

<http://www.aydinyaka.com/index.php/tu m-makaleler/29-toplum-ve-adalet.html>(Erişim tarihi:27.10.2017).